

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФІЛОЛОГІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ

У даній статті розглянуто проблему формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх філологів у вітчизняній теорії і практиці. Придільена увага дослідженню впливу компетентнісного підходу на процес підготовки кваліфікованого фахівця з перекладу та на розвиток його комунікативних умінь і навичок для ефективної діяльності. Окреслено дефінітивний апарат із проблеми.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, перекладач, комунікативність, професійно важливі якості, авіаційна галузь, філолог.

Постановка проблеми. У сучасних умовах конкурентоздатність спеціаліста авіаційної сфери на ринку праці залежить від його готовності оволодівати новими технологіями, легко адаптуватися до змінних умов праці, професійно орієнтуватися в інформаційних потоках і користуватися іноземною мовою у фаховому спілкуванні. З огляду на зазначене професійна діяльність фахівця з перекладу є надзвичайно важливою, що зумовлює потребу його підготовки на засадах компетентнісного підходу з активним використанням такого засобу професійного навчання як іноземна мова, яка в сучасних умовах є не лише засобом полікультурної взаємодії, а й виконує функцію обов'язкового інструмента професійної діяльності.

Сьогодні статус іноземної мови стрімко зростає. Вивчення іноземних мов стає вимогою часу. Держава потребує висококваліфікованих фахівців із знанням іноземних мов, професіоналів готових до гідної участі у міжнародному співробітництві та формуванні нового ставлення до України в Європі та світі. Іноземна мова все більше набуває ролі засобу міжкультурного та професійного спілкування. Усе це зумовлює необхідність модернізації системи української освіти в умовах інтенсивного розвитку соціально-економічних відношень в суспільстві, передбачає актуалізацію проблем підвищення якості вищої освіти, що визначається не тільки об'ємом знань за фахом, але й здатністю майбутніх випускників до їх творчого застосування у реалізації завдань фахового спрямування, спроможність здійснювати іншомовне спілкування з фахівцями з інших країн, а також виконувати професійну діяльність в умовах іншомовного середовища.

Проблема формування іншомовних навичок у майбутніх спеціалістів завжди привертала увагу дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах сучасних дослідників (І. О. Зимня, І. В. Анічков, Г. В. Рогова, Ю. І. Пасов, О. М. Волченко, Г. О. Копил, В. Г. Редько) наголошується на актуальності проблеми удосконалення змісту навчання іноземних мов майбутніх фахівців як однієї зі складових їхнього загальнокультурного розвитку і професійної підготовленості. Іншомовна підготовка відкриває широкі можливості для загальнокультурного, особистісного і професійного розвитку кожної особистості, тому доцільною є спрямованість навчання іноземної мови на формування професійної компетентності.

Сутність поняття професійної компетентності було предметом розгляду в роботах О. Є. Антонової, В. П. Беспалька, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтуха, І. А. Зазюна, Н. В. Кузьміної, Н.Ф. Тализіна, О. Є. Ломакіної, Н. Г. Ничкало, Є. М. Павлютенкова, . І. Пискунова, М. В. Розова, В. О. Сластьоніна та ін.

В.О. Сластьоніним та його учнями подано визначення компетентності з зазначенням її сутності незалежно від специфічного наповнення. Відповідно до нього, професійна компетентність – це єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення професійної діяльності [8, с. 34], причому, як зауважує автор, «готовність до діяльності є такий особливий психічний стан, як наявність у суб'єкта образу структури певної дії і постійної направленості свідомості на її виконання. Вона включає в себе різного роду настанови на усвідомлення професійної задачі, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвідношенні з майбутніми складнощами і необхідністю досягнення певного результату».

Існують різні підходи до визначення компетентності спеціаліста. Так, наприклад, Н.Ф. Тализіна вважає, що вона має відповідати трьом складовим: якостям, знанням, умінням, до яких, в загальному випадку, належать

- якості: ті, що виражають ставлення до роботи, працелюбності, уваги; творчий підхід та ті, що характеризують загальний стиль поведінки та діяльності: старанність, самостійність, вірність слову, авторитетність, активність та енергійність; розумові здібності: гнучкість, далекоглядність. Адміністративно-організаційні: вміння створювати трудову атмосферу, вміння керувати людьми, постояти за колектив, розбиратися в людях, переконувати їх; ті, що характеризують ставлення до людей: чесність, вихованість; ті, що характеризують ставлення до себе: вимогливість, скромність, впевненість, самовдосконалення;

- знання: професійні зі своєї спеціальності, загальна культура, інформованість про професійну діяльність;

- вміння: вирішувати поставлені задачі, працювати з літературою, навчати роботі, планувати діяльність.

Становлення формування комунікативної компетентності було досліджене І.О.Зимньою. Ключовим поняттям з досліджуваної проблеми є «комунікативна компетентність» - здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певна сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає вміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. [4, с. 126].

І. О. Зимня, розробила модель професійної компетентності, зробила спробу представити цілісність результату освіти як багатомірну багаторівневу конструкцію, що складається з чотирьох різнорівневих блоків: два базових, вихідних – інтелектуально - забезпечуючий і особистісний; два суто компетентнісних – соціальний та професійний. [4, с. 180].

Згідно з першим, інтелектуально – забезпечуючим базовим блоком моделі єдиної соціально-професійної компетентності, випускник ВНЗ має характеризуватися, як мінімум, нормою розвитку таких розумових дій (розумових операцій), як аналіз, синтез, співставлення, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація, типізація, прийняття рішення, прогнозування, співвідношення результату дії з поставленою метою.

В рамках особистісного блоку єдиної соціально-професійної компетентності випускнику мають бути притаманні такі особистісні якості, як відповідальність, самостійність, організованість, цілеспрямованість, соціальна адаптивність і здатність до рішення нестандартних ситуацій, тобто креативність.

Соціальний блок, що забезпечує життєдіяльність людини і адекватність її взаємодії з іншими людьми, може бути представлений п'ятьма ключовими соціальними компетентностями: збереження здоров'я, громадянськості, соціальної взаємодії, спілкування та інформаційних технологій. Для кожної компетентності, згідно з І.О. Зимньою, фіксується її п'ятикомпонентна структура, що включає: 1) знання; 2) прояв досвіду (вміння, навички); 3) ціннісно-сміслові відношення; 4) готовність; 5) емоційно-вольову регуляцію [4, с. 90].

Професійний блок, що забезпечує адекватність виконання випускником професійної діяльності, вимагає від нього вміння вирішувати професійні задачі за спеціальністю, які можуть бути інваріантними до галузі діяльності, і спеціальними (наприклад, виробничо-технічні, розрахунково-проектні, експериментально-дослідницькі, експлуатаційні). При цьому професійні компетентності характеризуються аналогічною п'ятикомпонентною структурою.

Метою даної статті є розгляд проблеми формування професійно-комунікативної компетентності перекладачів у вітчизняній теорії і практиці.

Викладення основного матеріалу дослідження. Поняття «професійна компетентність» характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, яка володіє знаннями, навичками та уміньми, набутими власним шляхом та з досвіду практичної діяльності, що дають змогу їй демонструвати професійно грамотне мислення, оцінку, думку і здатність розв'язувати проблеми професійного характеру. Під професійною іншомовною компетентністю ми розуміємо сукупність знань (лексичних, граматичних, фонетичних, орфографічних), умінь в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та навичок спілкування, що забезпечує володіння іноземною мовою на професійному рівні.

Згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, комунікативні мовні компетенції є такими, що забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби. Комунікативна мовленнєва компетенція складається з таких компонентів, як

лінгвістичні компетенції, соціолінгвістичні компетенції та прагматичні компетенції, і реалізується у виконанні різних видів мовленнєвої діяльності [2].

Значна кількість наукових праць присвячена різним аспектам дослідження проблеми формування компетентного фахівця з широким діапазоном використання іноземної мови. Питання формування професійної компетентності вивчали М. Бирка, Н. Кузьміна, Н. Лобанова, А. Маркова та ін; комунікативну компетентність досліджували С. Зенкевич, В. Кручек, Р. Міловідова, Ю. Пассов, Л. Романишина, Л. Савенкова, В. Семиченко та ін.; іншомовна професійно-комунікативна компетенція була результатом досліджень вітчизняних учених В. Борщовецької, О. Биконі, Н. Глушаниці, К. Долгош, О. Загородньої, Л. Морської, Н. Логутіної, Н. Пруднікової, О. Рембач, О. Тарнопольської та таких зарубіжних дослідників, як М. Браммер, Д. Каммінз, Т. Хатчінсон, М. Хьюїнгз. Проблеми формування національної технічної інтелігенції, зокрема й мовної особистості майбутнього інженера, розглядаються в наукових працях Л. Барановської, Т. Бутенко, Є. Воробйової, Н. Глушаниці, О. Ковтун, А. Кочубей, В. Олексенко, О. Романовського, Л. Товажнянського.

Для компетентного фахівця, котрий не володіє необхідними для його професії компетенціями, як засвідчує практика, неможлива їх повна реалізація в соціально значущих аспектах. Відповідно, компетентність студента є основним якісним показником освітнього процесу у вищому навчальному закладі, а її досягнення відбувається через здобуття ним необхідних компетенцій, що і є освітньою метою професійної підготовки спеціаліста.

Соціально-економічна ситуація сьогодення розкриває перед майбутніми фахівцями нові можливості самореалізації, яка може здійснюватися не тільки через окремі випадки спілкування із зарубіжними колегами та партнерами, але й через здійснення професійної діяльності в умовах іншомовного суспільства. У такому зв'язку необхідно спрямовувати навчальну діяльність студентів на формування здібностей реалізації професійної діяльності та її результатів засобами іноземної мови, тобто формування іншомовної професійної компетентності.

Питання викладання англійської мови майбутнім фахівцям авіаційної галузі досліджували такі вчені, як О. Акмалдінова, О. Письменна, Є. Оборін. Ряд наукових праць присвячено підготовці до ведення радіообміну англійською мовою на міжнародних повітряних трасах (В. Півень, Є. Кміта, Г. Пащенко). І. Колодій вивчала питання формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі, Т. Семигінівська досліджувала проблему формування професійної етики у майбутніх фахівців з перекладу, які працюватимуть у галузі цивільної авіації. Однак не вирішеною залишається проблема формування професійно-комунікативної компетентності (ПКК) майбутніх перекладачів авіаційної галузі, що зумовлює потребу її ґрунтовного теоретичного та прикладного дослідження.

На нашу думку, існує суттєва різниця у формуванні ПКК студентів-філологів та студентів немовних спеціальностей (наприклад, соціальні працівники, юристи, державні службовці, вчителі початкової школи, вихователі ДНЗ і т.д.). Так, в Загальноєвропейських рекомендаціях визначено рівні володіння ІМ, які покладено в основу Типових Програм з ІМ для університетів та інститутів, які готують філологів (вчителів ІМ і перекладачів) та студентів немовних спеціальностей. Відповідно до цих Рекомендацій щодо рівня володіння ІМ студент-філолог має «володіти уміннями вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ним соціальних, академічних і професійних цілей», тобто володіти ІМ на рівні досвідченого користувача (С1 та С2).

Нові умови використання у суспільстві іноземних мов, орієнтовані на повноцінну комунікацію особистості у ході спілкування, викликали зміни у векторах цілей і змісту підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, лінгвокраїнознавства, іншомовної культури, що ще не знайшли адекватного відображення у реальній практиці мовної освіти. Саме тому, на наш погляд, існуючі підходи до професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі є недосконалими, тому, що від рівня професіоналізму перекладача авіаційної галузі часто залежить не лише якість перекладу, а, перш за все, безпека польоту і часто життя людей.

Висновки

Отже, при формуванні професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі ми враховували той фактор, що вони мають засвоїти не лише фонетичні, граматичні та лексичні особливості мови, що вивчається, досконало знати українську/ російську мови, історію англійської мови, стилістику, лексикологію, теорію перекладу; майбутні спеціалісти повинні вміти перекладати галузеву літературу, знати про національні та міжнародні організації цивільної авіації, мати базові

знання з перекладу англійської авіаційної термінології. Тому суттєвим при формуванні професійної компетентності майбутніх перекладачів є узгодження навчальних і робочих програм загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін, що дозволить засвоїти необхідні для формування професійної компетентності знання у всій їхній повноті.

Список використаних джерел:

1. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник /За ред. В.Г.Кременя; авт. кол. М.Ф.Степко та ін. – Тернопіль: Навчальна книга- Богдан, 2004. – 384 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – -273 с
3. Зеер Э. Идентификация универсальных компетенций выпускников работодателем / Зеер Э., Заводчиков Д.//Высшее образование в России. – 2007. - №11. – С.39–45.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34 – 42.
5. Ковтун О. В. Комунікативний підхід в організації мовної освіти авіаційних операторів / О. В.Ковтун// Наука і освіта. – 2011.- №5 – С.89 – 94.
6. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави // Вища школа. – 2004. – №2-3. – С.97 – 125
7. Семигінівська Т. Г. Формування морально-особистісних якостей у майбутніх перекладачів / Т. Г. Семигінівська // Науковий діалог «Схід-Захід» : матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Д. : Видавництво «Інновація», 2013. – Ч. 4. – С. 188 – 191.
8. Слостенин В.А. Концептуальные основы реализации воспитательного потенциала содержания непрерывного педагогического образования / В.А. Слостенин, В.В. Пустовойтов. – М.: МНТУ, 2002. – 64 с.

Н. Белоус

ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ФИЛОЛОГОВ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКЕ

Резюме. В данной статье рассмотрено формирование профессионально-коммуникативной компетентности будущих филологов в отечественной теории и практике. Уделено внимание исследованию влияния компетентностного подхода на процесс подготовки квалифицированного специалиста и на развитие его коммуникативных умений и навыков для его эффективной деятельности. Определен дефинитивный аппарат проблемы

Ключевые слова: авиационная отрасль, компетентность, компетентностный подход, переводчик, коммуникативность, профессионально-важные качества, филолог.

N. Belous

PROBLEM FORMATION OF PROFESSIONAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE IN DOMESTIC PHILOLOGIST THEORY AND PRACTICE

Summary. The article considers the problem of formation of professional and communicative competence which is acquired by philologists. Much attention is paid to the influence of the competency-based approach on the process of training qualified philologists and experts in the field of translation as well as on the development of their communication skills for effective operation in civil aviation.

Keywords: professional competence, professional activity, competency-based approach, translator, communication skills, high professional qualities, aviation industry.